

"ואם עז", ממילא ברור שכאן מדובר בכבש] ושאלה הברייתא: "אם כשב" מה תלמוד לומר מה בא ללמדנו?

עונה הברייתא: לרבות תמורת הפסח שנמצא אחר הפסח שקריבה שלמים.

א-צ יכול אף לפני הפסח כן? והגמרא מפרשת בסמוך מה שאלה הברייתא.

תלמוד לומר: "פסח הוא" [שמות יא יא]. ודרשו חז"ל מהמלה "הוא" – דוקא הוא [הפסח הכשר] קרב, ואין תמורת הפסח בכל מקרה קריבה, אלא יש מקרה שתמורת הפסח אינה קריבה (1).

היכי דמי באיזה מקרה אין תמורת הפסח קריבה?

אילימא אם נאמר שמדובר בפסח שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה, פשיטא שתמורתו אינה קריבה! שהרי הוקבע עליה שם פסח בשעת שחיטה, ונדחתה. למה לי קרא למה הפסוק צריך לרבות אותה בפירוש? (2)

אלא לאו, שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה! ומכאן ראייה שהפסח שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אינו קרב. ותיובתא [דרבא] דרבה!

ומסקינן: תיובתא. ונדחו דברי רבה שבלישנא הזאת. [אלא הפסח שנמצא קודם שחיטה, אפילו אם המיר בו אחרי השחיטה, כיון שהפסח עצמו נדחה, גם תמורתו אינה קריבה].

אמר שמואל: רוב הקרבנות שנפסלו, פודים אותם ומביאים בדמיהם קרבן אחר. אבל בענין חטאת יש חמש חטאות שאינם ראויות להקרבה, ונאמר הלכה למשה מסיני שהם מתות, שמכניסים אותם לחדר סגור [הנקרא "כיפה"] ואין מאכילים אותן, עד שמתות מאליהן. ולהלן נפרט איזה הן.

ושמואל אמר כלל בענין קרבן פסח: כל מקרה שאילו אירע בחטאת היא היתה מתה, אם אירע כיוצא בזה בפסח, קרב שלמים.

וכל מקרה שבחטאת רועה, עד שתסתאב ויביא בדמיה קרבן אחר. [כדלקמן] אם אירע כיוצא בזה בפסח, נמי רועה.

ורבי יוחנן חלק על שמואל ואמר: אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה, אבל אם נמצא קודם שחיטה, לא. ואפילו אם נמצא אחרי חצות.

ומתוך דברי רבי יוחנן שבא לחלוק על שמואל, למדנו שדעת שמואל שהפסח שנמצא אחר חצות קרב שלמים, ואפילו אם נמצא קודם שחיטה. וכדעת רבי זירא לעיל

1. והמעוט שהברייתא ממעטת "הוא" קרב ואין תמורתו קריבה, אין הכוונה למעט את התמורה באותו האופן ש"הוא" הפסח קרב. שהרי תמורת פסח קריבה [כמבואר לעיל צו: בברייתא] אלא הכוונה שיש מקרה אחר שתמורת הפסח אינה קריבה. רש"י.

2. כתבו רש"י ותוספות: אף על פי שהמשנה השמיעה לנו דבר זה, מכל מקום אין זה חידוש גדול עד כדי כך שיצטרכו פסוק בשביל לדעת דבר זה. [היינו, שהפסוק בא ללמד את חכמים והם אינם צריכים ללימוד בענין זה. אבל המשנה בא ללמד אותנו. ואנחנו כן צריכים שילמדו

ד. חטאת שנתכפרו בעליה באחרת: חטאת שאבדה והביאו הבעלים חטאת אחרת והתכפרו בה ורק אחר כך נמצאה הראשונה. דין החטאת הראשונה למיתה.

ה. חטאת שאבדה, ונמצאה לפני שהתכפרו הבעלים באחרת:

לדעת רבנן אינה מתה אלא אם כן יש בה פסול נוסף כגון שהיא נמצאה בעלת מום, או שעברה שנתה [וחטאת אינה ראויה להקרבה אלא כבשה בת שנה]. וכיון שיש בחטאת שני פסולים, הרי החטאת מתה⁽⁴⁾.

לדעת רבי ורבי שמעון כל חטאת שאבדה, הרי היא מתה.

ויש חטאות שאף על פי שאי אפשר להקריבם, אינן הולכות למיתה, אלא ירעו עד שיסתאבו. ואלו הן:

א. חטאת שאבדה ונמצאה לפני שהתכפרו בעליה באחרת, ואין בה פסול נוסף, לדעת

ששעת חצות היא הקובעת שם פסח על הקרבן. [תוספות]⁽³⁾ [ולקמן יבואר איפה מרומז דבר זה בדברי שמואל].

מכאן ואילך הגמרא דנה בדברי שמואל שאמר כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים. ולהבנת הסוגיא נקדים ונבאר מתי החטאת מתה, ומתי תרעה עד שתסתאב. [לפי שיטת הגמרא בסוגייתנו].

חמש חטאות שאי אפשר להקריבם מתות. ואלו הן:

א. ולד חטאת: כבשת חטאת שהתעברה וילדה, הבעלים מתכפרים בכבשה האם, והולד הולך למיתה.

ב. תמורת חטאת: הבעלים מתכפרים בחטאת, ותמורתה מתה.

ג. חטאת שמתו בעליה: החטאת אינה ראויה להקרבה אלא לכפר על הבעלים בחייהם, אבל לאחר מיתת הבעלים החטאת פסולה, ותמות.

אותרנו דבר זה].

3. ורש"י כתב: והוא הדין שהגמרא יכלה לתרץ ששמואל סובר כרבה, ולקמן הגמרא מפרשת כן בלישנא אחרינא. ותמה המהרש"א: מדוע לא נאמר שכאן הגמרא ידעה את המסקנא דלקמן שמוכח מדברי רבי יוחנן ששמואל סובר כרבי זירא.

4. זו דעת הסוגיא כאן, אבל בתמורה כב: כג. מבואר שחכמים מודים לרבי שאם הקריב לבסוף חטאת אחרת. הרי החטאת שאבדה לעולם מתה [אפילו אם נמצאה קודם שחיתת השניה] ונחלקו שם רבי אבא ורב הונא אם שחט את האבודה

מה דין השניה, לשיטת רבנן. וכבר עמדו בזה התוספות בתמורה כא: ועיין רש"י שם. והחזון איש [צו: ד"ה לישנא] עמד בזה מדעתו [ומבואר בדבריו דלא כהרש"ש].

ובמה שנתבאר בסוגיא כאן שלדעת רבנן אבודה שנמצאה קודם כפרה מתה אם מצטרף בה פסול נוסף, והו דעת רש"י כאן, ובתמורה כא:.. אבל תוספות שם חלקו על דבריו. ולדבריהם לדעת הסוגיא כאן מוכרחים לומר שלרבנן אבדה שנמצא קודם שחיתה לעולם תרעה עד שתסתאב. [ועיין רש"י ד"ה דריש לקיש בסופו. ולפי דברי התוספות צריך לומר כדברי החזון איש דלעיל].

חכמים תרעה עד שתסתאב ותמכר ויפלו דמיה לנדבה [לעולות לקיץ המזבח (5)] אבל רבי ורבי שמעון חולקים וסוברים שהיא הולכת למיתה. וכנ"ל.

ב. חטאת שעברה שנתה, לדעת חכמים ורבי תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה חטאת אחרת. אבל רבי שמעון חולק וסובר שהיא הולכת למיתה.

ג. חטאת בעלת מום, אין צריכים לחכות שהיא תסתאב, שהרי היא כבר מסואבת במום, ותימכר ויביא בדמיה חטאת].

ושמואל לימד אותנו כלל, שכל שבחטאת מתה בפסח קריבה שלמים. ואילו כל שבחטאת רועה גם בפסח רועה. ועכשיו הגמרא דנה בדברי שמואל.

מתקיף לה רב יוסף: [רב יוסף התקיף את דברי שמואל והקשה עליהם]: **וכלל הוא** וכי זה כלל גמור שכל מקום שבחטאת רועה, גם בפסח רועה! (6)

והרי חטאת שעברה שנתה, דלרעה אזלא שהולכת לרעות עד שתסתאב,

דאמר רבי שמעון בן לקיש: חטאת שעברה שנתה אין בה פסול חמור עד כדי כך שהיא מתה. **אלא רואין אותה כאילו היא חטאת**

כשירה שעומדת בבית הקברות ואין כהן יכול להכנס לבית הקברות ולקחתה ולהקריבה, כלומר, חטאת שעברה שנתה אין בה פסול חמור בגופה שפוסל אותה. אלא כעין פסול חיצוני שהתורה אסרה להקריבה מחמת ששהתה עד שעברה שנתה, ולכן אינה מתה ורועה עד שתסתאב.

ואילו בפסח כי האי גוונא באופן כזה [שעברה שנתו] **קרב שלמים!**

דתניא: [זו הברייתא שהבאנו לעיל צו:] **"כשב" לרבות את הפסח לאליה שהאליה קריבה על המזבח.**

וכשהוא [הכתוב] **אומר "אם כשב"** [המלה "אם" מיותרת] **בא לרבות את הפסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח** [כגון תמורת הפסח, ופסח שנתכפרו בעליו באחר] **לכל מצות שלמים שטעונים סמיכה ונסכים ותנופת הזה ושוק.**

כשהוא [הכתוב] **אומר "אם עז"** [שהמלה "אם" מיותרת] **הפסיק הענין לימד על העז שאין טעון אליה.**

ומבואר בברייתא שפסח שעברה שנתו קרב שלמים. ואילו בחטאת אמר ריש לאיש שרועה. ומכאן קושיא על שמואל שאמר כל שבחטאת רועה. בפסח נמי רועה!

כך כשגמרו להביא חובת היום מביאים עולות הללו. על פי רמב"ם ומפרשי המשניות שקלים פרק ד' משנה ד' וערוך ערך "קץ".

6. תוספות הקשו: מדוע הגמרא לא הקשתה מהרישא של דברי שמואל כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים. והרי תמורת חטאת וחטאת

5. היו בעזרה קופות שעשויות בצורת שופרות [צר מלמעלה ורחב למטה] ואחד מהם היה כתוב עליו "קץ המזבח", ונתנו את דמי החטאת שם והיו מקריבים מהמעות עולות כשהמזבח היה בטל שלא היו קרבנות מנדרים ונדבות.

[ופירוש "קץ המזבח" היינו כפירות קיץ יבשים שדרך להביא על השלחן בגמר הסעודה,

את השניה — אחת מהן תקרב ושניה תמות, דברי רבי.

חכמים אומרים: אין חטאת שנאבדה מתה אלא שנמצאת לאחר שנתכפרו בעלים בשניה.

הא הרי משמע מדברי חכמים שאם נמצאה קודם שנתכפרו בעלים, רועה⁽⁸⁾.

ואילו בפסח היכא היכן דאבד ונמצא אחר חצות אף על פי שנמצא קודם שחיתה הרי הוא קרב שלמים, כמו שנתבאר ששמואל סובר בזה כרבי זירא ששעת חצות היא השעה הקובעת שם פסח על הקרבן.

ואם כן קשה, איך אמר שמואל כלל באבידה — "כל שבחטאת רועה, בפסח נמי רועה? הרי חטאת אבודה שנמצאה קודם שנתכפרו הבעלים — לדעת חכמים — רועה, ואילו הפסח שאבד, יש מקרה שהוא קרב שלמים, כגון שנמצא אחר חצות!

ומתריצין: שמואל, כרבי סבירא ליה [כרבי הוא סובר] דאמר רבי חטאת אבודה למיתה אלא, ובוזה נתיישבו דברי שמואל שפסח שנמצא אחר חצות קרב שלמים, שהרי כנגדו בחטאת שאבדה, דינה במיתה.

אבל כיון שהעמדנו את דברי שמואל כשיטת רבי, קשה לאידך גיסא: והא כל חטאת אבודה לרבי מתה, ואילו בפסח אבוד יש

ומתריצין: אמר ליה (7) כי קאמר שמואל באיזה חטאות דיבר שמואל? דוקא באבודין בחטאות שאבדו. שהרי חטאת שאבדה יש אופנים שהיא מתה, ויש אופנים שהיא רועה. ובוזה אמר שמואל שכיוצא בזה בפסח יש אופנים שקרב שלמים, ויש אופנים שרועה [ולקמן הגמרא מפרשת באיזה אופנים דיבר שמואל].

אבל ברחויין בחטאות המתות שנדחו מלהקריבם על המזבח בלא שנאבדו, כגון שמתו בעליה וכיוצא בזה, הרי אין בזה אופנים שהחטאת רועה, לפיכך בזה לא אמר שמואל את הכלל "כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים". ובעברה שנתה אף על פי שבחטאת רועה מכל מקום בפסח קרב שלמים.

ומקשינן: ואבוד מי מושכחת ליה וכי בענין קרבן אבוד, הכלל של שמואל כן נכון?!

והרי אבודה בשעת הפרשה בלבד. כלומר, חטאת שנאבדה והפרישו אחרת תחתיה ועדיין הראשונה היתה אבודה. אבל בשעת ההקרבה [כשהקריבו את השניה] כבר מצאו את הראשונה, לרבנן דלרעיה אלא לשיטת חכמים הרי דין החטאת הזו שהיא הולכת לרעיה.

דתנן: הפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות לפנינו, כלומר, שעדיין לא הקריבו

רש"י ור"ח נראה שלא גרסו אותם.

8. כבר נתבאר לעיל הערה 4 שהסוגיא בכריתות סוף כב: ותחילת כג. דלא כהסוגיא כאן [עייין שם].

שמתו בעליה שהן מתות, ובפסח כיוצא בזה אם המיר בתמורת פסח קודם חצות רועה, וכן פסח שמתו בעליו קודם חצות רועה. ועיין מהרש"א.

7. המילים: "אמר ליה" אין להם מובן. ומדברי

אופן שאינו קרב שלמים, כגון **היבא** [היכן] **דאבד קודם חצות ונמצא קודם חצות** שהוקבע עליו שם פסח ונדחה, והרי הוא **רועה!** ואם כן, היאך אמר שמואל — “כל” שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים?

ומתרצינן: הפסח שאבד ונמצא **קודם חצות, לאו אבוד הוא** אין עליו שם אבוד, שהרי קודם שעת חצות בלאו הכי גם כאשר הוא לפנינו הוא לא ראוי להקרבה. נמצא שהאבידה לא שינתה בו דבר, ורק בשעת חצות שאז הוא ראוי להקרבה שייך בו שם “אבוד”.

כדרבא הרי זה כעין דברי רבא, **דאמר רבא** בענין חטאת שאבדה: **אבידת לילה חטאת** שאבדה בלילה שאינו זמן הקרבה, ונמצאה עד אור הבוקר⁽⁹⁾, **לאו שמה אבידה**. ואפילו רבי מודה שאינה מתה אלא רועה.

וכיון ששמואל דיבר רק באבידה, בעל כרחך דיבר רק בפסח שנמצא אחרי חצות, שהרי לפני חצות אין על הפסח שם אבוד. ובזה אמר שמואל שכל שבחטאת מתה דהיינו כשיש עליה שם אבידה, כנגדה בפסח אחרי חצות — קריבה שלמים. [תוספות] ⁽¹⁰⁾

ובזה מיושב הרישא של דברי שמואל — “כל שבחטאת מתה, בפסח קרב שלמים”.

אבל בסיפא של דברי שמואל — “כל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה” — בזה מקשינן: **אלא** כיון שאמרנו ששמואל סובר כרבי, קשה, **רועה לרבי היכי משכחת לה** היכן אנו מוצאים אבידת חטאת שהיא רועה? הרי לרבי כל חטאת שאבדה דינה במיתה!

ומתרצינן: מצאנו אבידת חטאת שרועה, ב-צ **ב-צ** **כדרכי אושעיא**.

דאמר רבי אושעיא: מי שהיה חייב קרבן חטאת, **והפריש שתי חטאות, לאחירות,** שאם תאבד חטאת אחת יקריב את חברתה — **מתכפר באחת מהן, ושניה תרעה** [עד שתסתאב, ותמכר, ויקריב בדמיה עולות לקיץ המזבח].

ואפילו אם השניה אבדה מודה רבי שאינה מתה, כיון שמלכתחילה, משעת ההפרשה, אחת מהם לא עמדה להקרבה אלא לדיחוי.

וכשם שרועה בלא אבדה, כך רועה גם באבדה. [תוספות] ⁽¹⁾

ומקשינן: שמואל אמר “כל שבחטאת רועה — בפסח נמי רועה”.

10. כתב החזון איש: תוספות יכלו לפרש שבקדשים בלילה זה כעין פסח קודם חצות, ובזה נתיישבו דברי שמואל שכל שבחטאת בלילה רועה בפסח קודם חצות רועה. [אך תוספות כתבו את האמת, ששמואל לא דיבר בזה].

1. רש"י מפרש שרבי אושעיא לא דיבר באבידה

9. הגמרא כאן היא כלישנא אחת בתמורה כב: [אבל יש לישנא שניה שם שאבידת לילה אפילו אם נמצאה ביום שלאחריו לא שמה אבידה. ואפילו אם נתכפר בעליה אינה מתה וכן פסק הרמב"ם, וזה ודאי שלא כסוגייתנו. שהרי הפסח שאבד לפני חצות ונמצא אחר חצות נקרא אבוד].